

van het christendom worden doorwrokt? Het van christelijk wordt omakt? Het christelijk zidingslijn looptheid van den lijke zoo weinig t degenen, die e altijd meten eelen) naar de n? iorm van Gods het christelijk e poëzie? Waar ordinantiën, de idenis, en zoo- omdat ze ge- zich christenen christenen ge- leven? uis dit bedoelt lijken auteurs- aandragen met weren. ijd iets anders rden wel zulk ositief en heel ver het begrip: lat, als iemand ook zijn werk agen. met begrippen

te lezen staat huis een wan- eerlijk zeggen, schap op zulk

W. B. H.

K LEVEN

Wielrijdersbond Centrale.

ten lid kan en n de N.J.H.C., isatie trachten at uit van de christen in 't et lid-zijn van et geoorloofde lt door de bij- door het orga- sten zoeken te ntrekkelijk te

derstelling heb Want, eerlijk e organisaties leen moet me er tegen het herberg Cen- rken van haar t, gelijk trou- gereformeerde in dien geest enkele maan- s blad. In het e aandacht. het algemeen mwerking met ag, of het feit, rsterking van atschap moet

ist ik ook het grondslag ligt- tigend durven enen, het ons n misbruiken - organisaties, den A.N.W.B. ebben, en van nkbaar profi-

n overal waar uurlijke leven misbruik als

de loterij een aanklacht tegen ons was, en een prikkel voor ons moest zijn, om ons, en liefst in zoo groot-mogelijken getale, en dan liefst heel spoedig, aan te sluiten.

Een aanklacht zou 't inderdaad tegen ons zijn, als onze terughouding (bij 't genoeglijk profiteeren van den arbeid van den Bond) het importeeren van de loterij mogelijk had gemaakt; of, als we, lid zijnde, niet ernstig hadden gepoogd dit kwaad te keeren. In beide gevallen dragen we een verantwoordelijkheid, waarvan we niet af zijn met een vonnis en met onthouding.

Tot een ander vonnis dan over ons-zelfen hebben we dan geen recht. En 't zal dan een zaak van ernstige overweging bij ons moeten worden, of we niet door — liefst massale — aansluiting moeten trachten ons verzuim tegenover dit stuk nationale leven, zoo mogelijk, te herstellen.

We zijn geen christenen om, met de handen in den zak, anderen zich te laten uitsloven voor een of ander volksbelang, om daarna wat die anderen, hielden ons om, tot stand brachten, uit de hoogte te keuren, maar om, in verzet tegen het kwade, in gemeenschap met anderen het leven te dienen.

Anders komt het te staan, als er wel in den A.N.W.B. van christelijke zijde, ernstig verzet is aangeteekend tegen de invoering van de loterij, maar de meerderheid geweigerd heeft voor dit verzet uit den weg te gaan. Toch zou ik ook in dat geval heengaan of onttrekking nog niet aanstonds den aangewezen, laat staan den geboden weg achten.

Zoo men niet gedwongen is persoonlijk aan de uitvoering van zulk een verkeerd maatregel mee te werken, zou men, naar mijn oordeel, lid kunnen blijven of worden, mits men nadrukkelijk — dat wil in dit geval ook zeggen: gemeenschap- pelijk — zijn protest daartegen indient, dit protest levendig houdt door het bij elke gelegenheid te herhalen, en middelerwijl z'n best doet, om door overtuiging en overreding het kwaad uit te bannen.

B.

F.

III ZIELKUNDE III

Tegenstrijdige meeningen.

Na hetgeen we in ons vorig artikel zeiden over de nieuwe opvatting omtrent de waarde van de dogmatische formuleeringen uit de eerste eeuwen der christelijke kerk, zooals die in onzen kring ook in woord en geschrift wordt verdedigd, willen we eerst door eenige citaten nader aangeven, op welke wijze — en hoe scherp — de tegenstelling in de opvattingen tot uiting komt.

Het betreft hier waarlijk geen kleine zaak. En daarom meenen we er den vollen nadruk op te moeten doen vallen, dat het gaat om een algeheele wijziging in de waardeering van hetgeen onder de Voorzienigheid Gods in de eerste eeuwen der historie van de Nieuw-Testamentische Kerk geschiedde — zoowel in het denken over de Waarheid als in 't formuleeren van die Waarheid.

Om te doen zien hoe groot de tegenstelling is, willen wij eenige uittreksels van onder ons nog steeds gezaghebbende godgeleerden plaatsen naast eenige in de laatste jaren in onzen eigen kring verdedigde stellingen. Onze lezers kunnen dan zelf zien hoe groot het verschil is tusschen datgene wat steeds als de Gereformeerde opvatting gold en datgene wat thans als het Calvinistische standpunt bij uitnemendheid wordt geleerd.

...

In de eerste plaats komt aan de orde de quaestie, wai de christenen der eerste eeuwen er toe bracht hun geloofsinhoud te gaan formuleeren. Al dadelijk bestaan omtrent deze vraag ernstige meningsverschillen tusschen onze gezaghebbende dogmatici enerzijds en de theologiseerende richting anderzijds.

Dr A. Kuyper Sr en Dr H. Bavinck leggen steeds den nadruk op het feit, dat de eerste christenen gedwongen werden hun geloofsinhoud nader te formuleeren. Zoo schreef Bavinck¹⁾:

„De Christenen werden gedwongen om over den inhoud van de openbaring na te denken, en een ware, Christelijke gnosis te stellen tegenover de valsche. De geopenbaarde waarheid werd daarom nu object van methodisch wetenschappelijk denken. Er ontstond theologie, niet uit en voor de kerk en ter opleiding harer dienaren, maar naar aanleiding en ter afwering van de aanvallen, die op het Christendom gericht werden.

Natuurlijk was tot zulk eene denkende werkzaamheid, kennis van de Heidensche filosofie van nood; de theologie ontstond feitelijk met behulp van en door verbinding met de filosofie.

Eenzelfde opvatting vinden we bij Dr A. Kuyper Sr in „De Vleeschwording des Woords”²⁾

„In dien strijd groeide haar eigen geloofsbe-

1) Dr H. Bavinck, (Ger. Dogmatic, 2e dr., deel I, pag. 112 v.v.).

2) Dr A. Kuyper, (De Vleeschwording des Woords, pag. 53—55).

wustzijn en breidde zich heur eigen kennis uit. Toen ze in dien strijd inging, was haar eigen besef nog veelszins duister, haar sprake nog verward, en eerst de tegenstellingen van den vijand ontdekten haar, in welk opzicht ze aan onhelderheid leed en onbepaaldheid.

„Worstelende heeft zij dus niet alleen het hoofd bovengehouden, maar geoefend en gestaald, geestelijk verrijkt en gesterkt is ze uit deze bange worsteling te voorschijn gekomen.

„Tegenover die duizenden en miljoenen, die alle geloofsverschil smoren wilden in het geroep van „den Christus en den Christus alleen” of van: „Op woorden en dogmatische formules komt het niet aan, indien wij den Christus maar hebben!” heeft de gemeente onzes Heeren Jesu Christi toen kloek en dapper het woord der bezonnenheid opgeheven: „Op Christus alleen, zeer zeker! mits den waarachtigen Christus, en juist om daarvan zeker te zijn, moet het dogma van den Christus zeer scherp bepaald!”

„En dat juist willen de ketters niet.

„Voor bepaling en uitwerking van belijdenis waren ze bang. En natuurlijk. Want zoolang ze zich in zwevende termen konden uitdrukken, liep alles wel en bleef hun ketterij verborgen, maar zoo niet werd de nevel der zwevendheden weggevaagd en het nauwkeurige woord voor de juiste belijdenis gezocht, of hun afval van den waarachtigen Christus werd openbaar. Zoo is dan de gemeente des Heeren de ketters op alle paden des denkens en op alle vlucht der verbeelding nagevolgd, om van woorden tot woorden hun onwaarachtig en verleidelijk voorgeven te toetsen aan de waarachtigheid die in Christus Jezus is.

„Elk stuk voor stuk, elk punt voor punt heeft ze op het allernauwkeurigst met de goudschaal der voorzichtigste bedachtzaamheid gewikt en gewogen.

„Alle denkbare tegenwerpingen heeft ze rustig en kalm onder de oogen gezien; elk pleidooi dat de ketterij ten beste gaf, heeft ze zorgvuldig geschift en ontleed en ontzenuwd; en het einde is geweest, dat ze na en wetenschappelijk en kerkelijk elke opgekomen ketterij met het zwaard des Woords nedergehouden te hebben, zelf ten slotte uit het strijdperk trad met een rijke, rijpe, overschoone belijdenis van haar Heere.

„Dat heerlijk resultaat had ze dus verkregen door een spanning der ziel als sinds nauwelijks ooit gekend werd; dat resultaat dankt ze aan een toewijding van geestelijke kracht, waar de grootste coryphaeën dier eeuwen schitterend in uitblonken; en tot dat resultaat kwam ze na een benarde worsteling, die de volkeren verdeelde en uiteenscheurde, de huisgezinnen tweedrachtig maakte en de vorsten wankelen deed op hun troon.

„Maar ze overwon.

„En overwon met zulke onbetwiste volstrekt- heid, dat de winste van haar buit haar na dertien eeuwen nog is gebleven, en de belijdende gemeente nu nog niet anders wil, dan jubelen in wat toen in haar schoot werd geworpen door haar Koning en Heere.”

Zelden we daarnaast nu de meening die in de laatste jaren naar voren gebracht wordt. Zoo lezen wij³⁾:

„Nu ik over ga tot de bespreking van het wijs- geerig denken dier Christenen, die het groote verschil tusschen onderscheiden paganistische motieven en de grondgedachten der Heilige Schrift niet zagen, dient allereerst scherp onderscheiden tusschen hart en functie, levenscentrum en levens- uitgang, en correlaat daarmee — bij Christenen ook tusschen wedergeboorte en bekeering. De vraag of de straks te bespreken auteurs God kenden in het aangezicht van JEZUS CHRISTUS, is allerminst negatief beantwoord, wanneer men het resultaat van hun denken uiterst bedenkelijk acht. Wie de vergeving der zonden gelooft zal ook hier van Gods genade niet klein denken. Dat verhindert hem intusschen niet aan hun concep- ties den toets van het woord Gods aan te leggen en zoo noodig een afkeurend oordeel over haar uit te spreken.

In de tweede plaats mag in het begin wel gelet worden op het verschil tusschen die geloovigen, die het woord Gods hartelijk geloovend aanvaarden en nimmer behoefte gevoelen tot uitwerking van de Christelijke grondconceptie, en aan hen die, zoolang zulk een uitwerking ontbreekt, een leemte bespeuren. Op zichzelf zijn laatstgenoemden niet in het nadeel. Maar wel wordt deze vraag hun tot schade, wanneer ze door kleingeloof er zich toe laten verleiden het woord Gods te verbinden met allerlei wat daarmee strijdt.”

In dit laatste citaat wordt den lezer de gedachte opgedrongen, dat de dogmavorming ontstaan is uit het feit, dat er bij de eerste Christenen spon- taan behoefte was aan de uitwerking van de christelijke grondconceptie (dus zonder dwin- gende noodzaak), terwijl hier duidelijk de ge- dachte te vinden is, dat de eerste eeuwen van christelijk denken de christelijke opvatting ernstig hebben bedorven.

Ook wat dan betreft de waardeering van den

3) Dr D. H. Th. Vollenhoven, Het Calvinisme en de Refor- matie der Wijsbegeerte, pag. 111.

inhoud der christelijke geloofsleer is het verschil wel zeer opvallend. Naast hetgeen we van Kuyper citeerden, wijzen we op hetgeen Bavinck eens schreef naar aanleiding van het verschijnen van het verleden week door ons genoemde boek van von Harnack⁴⁾:

„Heel de dogmenvorming en de gansche geschie- denis van het Christendom, waarvan de dogmen- vorming toch maar een onderdeel uitmaakt, is naar haar wezen niets anders dan het bepalen en het handhaven van de plaats, welke aan Christus naar zijn eigen getuigenis toekomt, in zijne verhouding tot het Goddelijke wezen, tot de schepping, tot de wereld, tot de menschheid, tot de kerk, tot de cultuur en tot alle dingen. Maar bij het bepalen en handhaven van die plaats is de kerk slechts instrument; eigenlijk is het Christus zelf, die zich deze plaats verworven heeft en daarin zich handhaaft trots allen tegen- stand. Als wij dit doordenken en uitwerken, komt tenslotte het Christendom in al zijn schoonheid en heerlijkheid voor ons zielsoog te staan.”

Daartegenover staat de meening die wij elders vinden bij een bespreking van de historie van het christelijk denken⁵⁾:

„Bij ernstige bezinning blijken dan ook niet zelden juist zij, die in hun tijd vaak als cory- phaeën der synthese in de wijsbegeerte werden gehuldigd, zwak in het geloof. Daarin schuilt on- getwijfeld een stuk tragiek, dat we graag zouden overslaan. Niet de begeerte om de zwakheden dezer Christenen te ontdekken bezielt ons dan ook bij dit onderzoek. Eer past het ons hier ge- dachtig te zijn aan het woord: „Wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle”. Maar de over- tuiging dat de schade die het Christelijk leven belooft, indien we niet ernstig nagaan waar ze fout gingen, geleidelijk onoverzienbaar wordt, stempelt dit onderzoek tot een niet te ontloopen taak.” (Wij spatierden. W.)

Uit de laatste zin blijkt wel dat het hier niet gaat over enkele dwalingen, die zoo eens voor en na werden verkondigd, maar over DE conceptie van de geloofsleer in algemeenen zin. Immers, de schrijver zegt dat de schade die het Christelijk leven belooft, „geleidelijk onoverzienbaar wordt”, als we niet nagaan „waar” de eerste Christen- denkers „fout gingen”.

Daaruit volgt dat hij het oog heeft op de opvat- tingen van die christenen, wier meening ook thans nog gelding heeft in het christelijk leven.

Trouwens, heel zijn behandeling van de stof maakt deze bedoeling duidelijk. De schrijver spreekt zelfs over de vraag welke heidensche filosofie bij de eerste christenen „de meeste kans” had. We lezen dan als volgt⁶⁾:

„Welk partiël theisme had nu bij de eerste Christenen uit de Hellenisten de meeste kans? De twee realistische concepties zeker niet: ze waren beide voor dezen kring aanvankelijk in de eerste plaats te wetenschappelijk; bovendien stond hun in den weg de buitengemeene waardeering voor den staat die immers tegen de Christenen maar al te vaak vijandig optrad.

„Restte dus het nominalisme, met name het niet- materialistische, dus de Stoa.”

Ook in betrekking tot de feiten oordeelt men, dat de kerk onjuist handelde. Zoo wordt bijv. ge- zegd, dat de formuleering van de leer in 553 beter is dan die van 451. Maar „dat de eenvoud- igheid des geloofs zich beter aan de Schrift kan houden”.⁷⁾ Hier wordt dus een uitdrukkelijke tegenstelling geponeerd tusschen Schrift en kerke- lijke uitspraak.

Te merkwaardiger is dit laatste betoog, wijl het in strijd schijnt met de Nederlandsche Geloofs- belijdenis, Artikel 9: „Overzulkus nemen wij in dit stuk gaarne aan de drie geloofssommen, namelijk der Apostelen, van Nicëa, en van Athanasius; insgelijks hetgene daarvan door de ouden in gelijkvormigheid met deze besloten is”.

Wel wil de daareven genoemde schrijver er den nadruk op vestigen, dat zijn opvatting een andere is dan die van von Harnack, over wien we in ons vorig artikel schreven.

Hij zegt dat nadrukkelijk in één van de aan- teekeningen bij zijn boek, (Aant. 125), als volgt: „Men verwarre deze opvatting dus niet met die van A. von Harnack e.s., die meenen, dat het Evangelie stamt uit een milieu, dat oorspronkelijk cultuurloos was! Dat is, in de eerste plaats, histo- risch onhoudbaar. En in de tweede plaats leidt het er toe, dat men, na het plengen van een enkelen traan à la Rousseau over de verloren onschuld van het beginstadium, toch weer de ver- binding van de schriftuurlijke gegevens met de

4) Almanak v. h. Studentencorps a. d. V. U. 1906, „Het wezen des Christendoms”.

5) D. H. Th. Vollenhoven, a.w. 112.

6) D. H. Th. Vollenhoven, a.w. 114.

7) De schrijver zegt: „Men moge ook hier met Calvin vin- den, dat de eenvoudigheid des geloofs zich beter aan de Schrift kan houden”. Wij weten niet op welke plaats bij Calvin de geachte schrijver zinspeelt, en ook is ons niet duidelijk ge- worden, in welk verband Calvin deze uitspraak deed. Na het algemeene oordeel over de synode van 553, laat de schrijver volgen: „Intusschen mochten de motieven, die deze formule deden aanvaarden, lang niet alle zuiver heeten”. Vollenhoven, a.w. 151.

heidensche motieven in het hellenistische denken, wijl nu eenmaal voor de ontwikkeling zoogenaamd noodzakelijk, aanvaardt."

De schrijver zegt: „toch weer... aanvaardt".

Ook daarmee wil hij klaarblijkelijk te kennen geven, dat de verbinding, die hij vraakt, ook thans aanvaard is, en aanvaard werd, vóór von Harnack schreef.

Legt men naast deze opvatting de meening van Bavinck over von Harnack en de ideeën van Kuiper over de eerste eeuwen, dan blijkt wel, dat de tegenstelling héél groot is. En dat wij wel tot een positie-keuze worden gedwongen, indien wij spreken of schrijven over dingen, die met het belijden der eerste eeuwen zoo nauw samenhangen.

J. W.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Zondagsrust.

Wie met zijn blik een halve eeuw kan omvatten, en zich rekenschap geeft van de veranderingen, die op het terrein van den arbeid zich hebben voltrokken, heeft, zelfs in deze dagen van economische inzinking, reden tot verheugenis.

Hij kan zich, om ons te beperken tot het onderwerp boven dit artikel geplaatst, herinneren hoe in een groot gedeelte van ons land de industrieën maar weinig onderscheid kenden tusschen den Zondag en de overige dagen der week.

De molen moest malen, het bedrijf doorgaan, het schip gelost worden, en arbeiders, die bezwaar hadden op den dag des Heeren hun gewone beroep uit te oefenen, lagen dikwijls een heel stuk achter bij anderen, die zulke bezwaren niet kenden.

De Zondagswet had veel goed kunnen doen, indien ze meer in het geweten der natie had geleefd en zich tot inkrimping van den Zondagsarbeid had bepaald.

Toen de economische ontwikkeling geheel andere verhoudingen bracht, uitbreiding van de grootindustrie, bouw van spoorwegen, klopte de wet op het leven hoe langer hoe minder, en raakte ze bij het volk steeds meer in discredit.

Toch is het die ontwikkeling van het industriële leven geweest, die weer den sterken drang heeft doen ontstaan om te komen tot beperking van den arbeidsduur en tot herovering van den Zondag als vrijen dag.

Wij willen dankbaar erkennen, dat personen uit verschillende levenskringen en van onderscheiden geestelijke overtuiging hebben samengewerkt om te komen tot beperking van den beroepsarbeid op den Zondag.

Bij verschillenden onder hen golden uitsluitend sociale motieven; het was hen niet om den dag des Heeren, noch om de heiliging van dien dag te doen, maar de vrucht mee van hunne actie is wel geweest, dat betere denkbeelden baanbraken, dat de beroepsarbeid op den Zondag sterk werd ingeperkt, dat dus de mogelijkheid van de Zondagsheiliging voor talloos velen werd geschapen.

In de eerste arbeidswet, die van 5 Mei 1889, werd aan beschermde personen (vrouwen en kinderen beneden 16 jaar) Zondagsarbeid in het algemeen verboden.

De arbeidswet van 1911 breidde den kring der beschermde personen uit, en handhaafde het verbod van Zondagsarbeid. De arbeidswet 1919, die ook de volwassen arbeiders beschermt, stelt eveneens als regel dat op Zondag geen arbeid zal worden verricht.

Voor de groote massa arbeiders is hier de volstrekte Zondagsrust verkregen, waar afwijkingen moeten worden toegestaan, wordt tegen misbruik zooveel mogelijk gewaakt. Veel gevaar dat het op dit terrein verkregene verloren zal gaan, schijnt ons niet aanwezig.

Later dan aan de bescherming der arbeiders is men gaan denken aan die van de winkeliers. Deze bescherming laat zich trouwens moeilijk van die der bedienden scheiden. De actie van de winkelsluitings-verordeningen is zeker hoofdzakelijk door de bedienden gevoerd. Maar het element van bescherming van den winkelier, die slaaf was van zijn concurrent en slaaf van het publiek, zat toch in de actie verweven.

Toen de wetgever zich ook met de regeling van den arbeidstijd der bedienden ging bemoeien, kwam als vanzelf de noodzakelijkheid naar voren om dan ook algemeene regelen voor de winkelsluiting te stellen.

De wet van 1930 heeft ongetwijfeld veel goeds gebracht. Men moge de vraag stellen of de wet niet veel te veel regelen wil, of het niet praktischer ware geweest meer over te laten aan gemeentelijke verordeningen, die uiteraard beter met allerlei plaatselijke omstandigheden kunnen rekenen, maar de inhoud van de wet is door ons Christenvolk zeker op hoogen prijs gesteld.

In het algemeen immers wordt de Zondagsluiting geboden. Enkele uitzonderingen zijn toegestaan; voor Israëlitische winkeliers is een aparte regeling getroffen, maar normaliter zijn de winkels gesloten.

Dat dit in het algemeen geen bezwaren heeft, hebben onze christelijke winkeliers, die om des beginsels wille hunne zaken sloten, reeds vroeger overtuigend aangetoond. Dat wordt ten overvloede bewezen door zoovele groote zaken, die lang voor wet of verordening hun dwong, de zaken op Zondag dicht hielden. En dat ten slotte maar weinig zaken blijvend schade hebben van een algemeen sluitingsvoorschrift, staat bij ons vast.

Natuurlijk behoeft niemand er het oog voor te sluiten, dat bepaalde soort zaken, banketbakkerijen etc. en zaken in bepaalde stadswijken, wel, en zelfs waarschijnlijk blijvende, schade zullen onder vinden van dezen maatregel. Men moet met de becijferingen die wel eens worden overgelegd, evenwel buitengewoon voorzichtig zijn.

De algemeene achteruitgang, de weersgesteldheid gedurende bepaalde maanden, de gewijzigde, of zich wijzigende samenstelling van een stadswijk, het verminderde vreemdelingenbezoek etc., etc. heeft op den verkoop in bepaalde zaken dikwijls vrij belangrijker invloed dan de Zondagsluiting op zichzelf.

Maar van meet af, is tegen de vrij strenge regeling die de wet stelt, oppositie gevoerd uit de kringen der belanghebbenden, en hebben Kamerleden zich als kampioenen voor de bedreigde vrijheid opgeworpen.

Eindelijk is Minister Verschuur overstag gegaan en heeft in een ontwerp van wet de mogelijkheid geopend, meer ruimte te geven voor arbeid op Zondag, meer gelegenheid voor verkoop, met al wat daaraan vast zit.

Het Nederlandsch Werkliedenverbond „Patrimonium" heeft daarin aanleiding gevonden, zich met een adres tot de Tweede Kamer te wenden. In dit adres wordt er op gewezen „dat dit ontwerp, tot wet verheven, in vele gemeenten zal leiden tot meer Zondagsarbeid van winkeliers, filiaalhouders en bedienden;

dat de bestaansstrijd van winkeliers, die om principiële redenen op den Zondag hun zaken gesloten houden, daardoor verzwaaard dreigt te worden;

dat allermint bewezen is, dat de verruiming der verkoopgelegenheid op den Zondag zal leiden tot een vermeerdering van den totalen omzet;

dat in elk geval het kostelijk goed van zooveel mogelijk Zondagsrust, waardoor ook het geestelijk en het moreel welzijn des volks wordt bevorderd, niet opgeofferd mag worden aan materiële belangen, waarvan bovendien nog niet vaststaat, dat zij inderdaad aanwezig zijn."

Uit wat wij boven schreven is wel gebleken, hoezeer wij het met „Patrimonium" eens zijn. De materiële belangen van den enkeling mogen niet de geestelijke belangen van allen schaden.

De Zondagsarbeid is reeds belangrijk ingeperkt, maar om den Zondag moet nog geworfeld. En die strijd is moeilijk, want daarin is het aantal bondgenooten gering.

In dezen strijd moge „Patrimonium" steeds in de eerste geleiden meevechten.

G. BAAS Kzn.

ZENDING EN EVANGELISATIE

Evangelisatie plus nog wat.

Reeds geruimen tijd geleden beantwoordde ik in dit blad een opmerking van Dr Bruins in Deventer, die er op wees, dat ik deelneem aan de geestelijke zorg onder de door het Rijk te werk gestelde werklozen, en dat ook dus mijn houding niet in overeenstemming is met de uitgestippelde Gereformeerde lijn.

Dr Bruins had tegen mijn antwoord nog bezwaren en heeft die in een kleine brochure wereldkundig gemaakt. De geachte schrijver wil me wel vergeven, dat ik hem liet wachten op antwoord. Allerlei drukte verhinderde me. Wat niet wegneemt, dat ik met groote belangstelling zijn opmerkingen gelezen heb en gaarne wil trachten, ze te beantwoorden.

Ik had geschreven o.a.: „De fout, die de Heer Bruins maakt is deze, dat hij niet voldoende heeft onderscheiden tusschen de Evangelisatie, die niet anders doet dan opzettelijk evangeliseren (dat is de arbeid van de Kerk, ik geloof niet, dat permanente samenwerking daarin mogelijk is, zelfs niet tusschen Christenen van precies dezelfde belijdenis) en allerlei Christelijken arbeid, die dat engere doel niet heeft, maar die door haar practijk onophoudelijk ook evangeliseert. Dat is de arbeid, die de kerk als instituut onmogelijk kan doen, wil zij niet Roomsch worden en heel het Christelijke leven trekken in haar invloedssfeer en onder haar directe leiding".

Voor al tegen deze passage heeft Dr Bruins bezwaar. Hij ziet daarin een inconsequentie, en zegt dat zóó: in onze kerkelijke Gereformeerde wereld eet men van twee walletjes. Van het kerkelijke walletje, wanneer het gaat om de Evangelisatie als eenig doel en van het samenwerkingswalletje, wanneer het gaat om dezelfde Evangelisatie plus nog wat anders.

Dus, volgens Dr Bruins: den eenen keer wil men wel samenwerking, den anderen keer niet. Of feitelijk is het anders: men werkt op bepaalde gebieden samen: Radio, anti-kermis-actie, werklozenzorg; en op andere terreinen niet. Het eerste verdedigt men met het zeggen: dat is geen pure Evangelisatie, maar Evangelisatie plus nog wat; het andere met de bewering: het is Evangelisatie, en dat moet het kerkelijk instituut doen. Die scheiding is volgens Dr Bruins kunstmatig, en heeft, daar ze geen principiële ondergrond heeft, geen recht van bestaan. Men moet één van tweeën: of de scheidingslijn aanvaarden, maar dan ook consequent, overal — iets, dat hij onmogelijk en zonde acht; of men moet overal samenwerken, ook in de Evangelisatie-alleen.

Ik hoop, dat het me is gelukt, zoo het standpunt van mijn geachten opponent juist en volledig te hebben weergegeven.

...

Met dat standpunt kan ik het echter niet eens zijn. Niet, omdat ik de uitspraak van de Synode van Middelburg bewonder. Integendeel. Maar omdat ik geloof, dat Dr Bruins de dingen toch niet juist ziet.

Wanneer het zóó was: eenzijdig Evangelisatie-alleen, en daarnaast allerlei arbeid, die kan worden genoemd Evangelisatie plus nog wat, ja, dan zou zijn stelling volkomen juist zijn. En zijn kritiek gemotiveerd.

Die beide zijn beide Evangelisatie. Of er al dan niet nog iets bij komt, doet niets ter zake. Dat plus mag geen onderscheid maken en geen verschil van practijk in de vraag der samenwerking.

Maar in de werklozenzorg en de radio, enz. is het anders. Daarin wordt geëvangeliëerd, zonder twijfel. Dat is onder ons in confesso. Mag men nu dan zeggen: dat is Evangelisatie plus nog wat? Wel neen! Dan zou het zóó zijn: het wezen van dien arbeid is Evangelisatie, en het vooropgestelde en uitgesproken doel, maar, daaraan is óók nog iets anders verbonden, het plus, dat niet het wezen uitmaakt.

En zoo nu is het niet.

Wat ik heb gezegd in het boven afgeschreven zinnetje, is iets principiëel anders dan wat Dr Bruins erin heeft gelezen: Evangelisatie plus nog wat.

Er is allerlei Christelijke arbeid, wier wezen en doel niet is, evangeliseren, maar die, omdat ze door een Christen wordt gedaan, onopzettelijk en als vanzelf sprekend toch evangeliseert. Zoo spoedig een Christen in aanraking komt met de buitenwereld, evangeliseert hij, door woord of daad of beide. Dat kan niet anders, omdat hij is een stad op een berg liggend en een zoutend zout, en omdat zijn geloof iets heeft van dat zuurdeesem, waarvan de Heere sprak. Hoe zou hij dan anders kunnen dan evangeliseren overal en altijd als hij werkt en spreekt of wat hij ook doet!

Een dienstmeisje in haar keuken evangeliseert dag aan dag, als ze een Christin is. Voorbeelden te over zijn er. Een werkmans door zijn dagelijkse arbeid. Al de natuurlijke en geestelijke arbeid van den geloovige evangeliseert, of hij zou geen Christen meer moeten zijn, en zijn geloof moeten verloochenen en zijn Christendom alleen maar laten uitkomen door zijn belijdenis, en niet door zijn wandel, welke twee immers altijd onlosmakelijk samenhooren.

Evangeliseren doet dus: de school, de pers, de sociale actie, de staatkundige arbeid, het Christelijke boek en de krant en het tijdschrift. Elke Christelijke vereeniging en bond en organisatie. Wanneer die organisatie niet evangeliseert door haar optreden, geen getuigenis van Christus laat hooren en zien aan de „wereld", dan verloochent ze haar Heere, en is ze den naam van Christelijk niet waard.

Maar daarom mogen we nu al dien arbeid nog niet noemen: Evangelisatie. Wel neen; ze evangeliseert wel, onopzettelijk en onbewust heel vaak, maar, om dat laatste mag ze nooit worden genoemd: Evangelisatie.

Evangelisatie is de opzettelijke arbeid, die het Evangelie bedoelt te brengen aan de van God vervreemde wereld.

Die arbeid is geheel iets anders. En ik hoop, dat het Dr Bruins duidelijk zal zijn geworden, dat hij mij niet goed heeft verstaan, toen hij de gewraakte passage uit mijn vorig artikel heeft omschreven door: Evangelisatie alleen of Evangelisatie plus nog wat. Want dat was de bedoeling niet en heb ik niet geschreven.

Maar daarom liep de vergelijking van Dr Bruins ook mank. Hij heeft me bestreden op een opvatting, die niet de mijne is, en die ik niet heb geschreven.

Evangelisatie plus nog wat, wel, dat is geheel iets anders. Dat is b.v. de arbeid der helpende barmhartigheid, die onze Evangelisatie in verschillende plaatsen doet. Daar is bij den Evangelisatie-arbeid ingevoegd een sub-commissie voor hulp in nood, die zorgt voor kleeding, voeding, enz. Dat is Evangelisatie plus nog wat. En als ik had geschreven, dat dergelijk werk in samenwerking met andere Christenen kan geschieden, dan zou Dr Bruins gelijk hebben gehad.

Maar wat ik schreef, ging over allerlei arbeid,

die geen Eva-Christenen v. evangeliseert cultuurarbeid Kerk als ins. bracht, ómd. de Kerk Ro. Kerk ook jui. onder de he. Het is wa. zonder nade. hoop, dat m. van wel zom. hoop.

In dien Ch. de roeping. Kerk als ins. ping tot sam. besef dan v. verblijd. Dam. radio-Veren. ook nooit w.

En daaror. quent, wanne. werkt aan b. werklozen i. arbeid bedoe. te doen, wa. doet: geestel. beid, waarve. meerdemans. baar zijn, e. kerkformatie.

Ik hoop, c. de bedoeling. zal zijn geko. dat hij zoo. Terwijl o. zake samen. gesproken. E. komende tijc. en nopen. nomen is. W. Christenen, meer moeten. doen.

doen.

Volledighe. waaruit ik ve. Dr J. D. Boer.

Dr C. Bour.

In „Oude. toegezond. volgende m. „Van een. coop — hee. jaar de on. lende lande. het volgen. roofovervall. gen, 14 opti. van bedrog. berokkenen. gevallen ve. berg van. huwelijken. van de op. sters of ab. „En dit. teltueele. om de gees. zemen, de. Is het ni. En zullen. eens openg. jonge ziele. En zullen. grijpen om. niet?"

Dr C. Bour.

In „Oude. toegezond. volgende m. „Van een. coop — hee. jaar de on. lende lande. het volgen. roofovervall. gen, 14 opti. van bedrog. berokkenen. gevallen ve. berg van. huwelijken. van de op. sters of ab. „En dit. teltueele. om de gees. zemen, de. Is het ni. En zullen. eens openg. jonge ziele. En zullen. grijpen om. niet?"

Dr C. Bour.

In „Oude. toegezond. volgende m. „Van een. coop — hee. jaar de on. lende lande. het volgen. roofovervall. gen, 14 opti. van bedrog. berokkenen. gevallen ve. berg van. huwelijken. van de op. sters of ab. „En dit. teltueele. om de gees. zemen, de. Is het ni. En zullen. eens openg. jonge ziele. En zullen. grijpen om. niet?"

Dr C. Bour.

In „Oude. toegezond. volgende m. „Van een. coop — hee. jaar de on. lende lande. het volgen. roofovervall. gen, 14 opti. van bedrog. berokkenen. gevallen ve. berg van. huwelijken. van de op. sters of ab. „En dit. teltueele. om de gees. zemen, de. Is het ni. En zullen. eens openg. jonge ziele. En zullen. grijpen om. niet?"

Dr C. Bour.

In „Oude. toegezond. volgende m. „Van een. coop — hee. jaar de on. lende lande. het volgen. roofovervall. gen, 14 opti. van bedrog. berokkenen. gevallen ve. berg van. huwelijken. van de op. sters of ab. „En dit. teltueele. om de gees. zemen, de. Is het ni. En zullen. eens openg. jonge ziele. En zullen. grijpen om. niet?"

Dr C. Bour.

In „Oude. toegezond. volgende m. „Van een. coop — hee. jaar de on. lende lande. het volgen. roofovervall. gen, 14 opti. van bedrog. berokkenen. gevallen ve. berg van. huwelijken. van de op. sters of ab. „En dit. teltueele. om de gees. zemen, de. Is het ni. En zullen. eens openg. jonge ziele. En zullen. grijpen om. niet?"

Dr C. Bour.

In „Oude. toegezond. volgende m. „Van een. coop — hee. jaar de on. lende lande. het volgen. roofovervall. gen, 14 opti. van bedrog. berokkenen. gevallen ve. berg van. huwelijken. van de op. sters of ab. „En dit. teltueele. om de gees. zemen, de. Is het ni. En zullen. eens openg. jonge ziele. En zullen. grijpen om. niet?"